

УДК 321:177.9

Попович Я.М.¹

¹ канд.філос.наук., доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТЛУМАЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

З моменту становлення України як суверенної незалежної держави розпочалися істотні зміни у всіх сферах суспільного життя: процес переходу від тоталітаризму до демократії, від командної до ринкової економіки, від одноманітних до поліваріантних форм культурного життя. Концепція

соціально орієнтованої держави передбачає не тільки її соціальну спрямованість, засновану на принципах солідарності, соціальної справедливості і загального добробуту, але й наявність розвиненого громадянського суспільства.

Ідея громадянського суспільства має давню історію, починаючи з античних часів західної цивілізації. Так, розвиваючи ідею гармонізації відносин між особою і державою, Платон, Аристотель, Цицерон, ЖБоден, Н.Макіавеллі, Т.Гоббс, Дж.Локк, Ш.Монтеск'є, Ж.-Ж.Руссо, А.Фергюсон, І.Кант, Г.Гегель, А.Токвіль створили основу теорії громадянського суспільства.

Минуло майже дві тисячі років відтоді, як Цицерон започаткував термін «*civilis societas*», що в перекладі з латини означає «громадянське суспільство». Цей термін він трактує як об'єднання людей, «пов'язаних між собою згодою в питаннях права та спільності інтересів», через відповідний ланцюжок, яким виступає громадянське суспільство [2]. Запровадження нового терміна дало змогу Цицерону не тільки зафіксувати саме поняття, а й дати однозначне його трактування.

Дж.Локк, виступаючи як ідеолог ліберального напрямку розвитку, пропонує розглядати громадянське суспільство як стан суспільства соціальної справедливості, що досягається шляхом відстоювання інтересів та свобод домінуючих верств населення держави, при чому держава виступає як відносно стабілізуючий соціальний інститут врегулювання суспільних конфліктів.

Наступним кроком розвитку теорії громадянського суспільства можна вважати теорію Ш.-Л. Монтеск'є. Він писав, що громадянське суспільство є результатом історичного розвитку суспільства – четвертим щаблем розвитку після природного стану, сім'ї, героїчного часу. Громадянське суспільство, за Ш.-Л. Монтеск'є, є суспільством ворожнечі людей, а для подолання і нейтралізації цієї ворожнечі необхідна держава. Державність, відтак, внутрішньо притаманна громадянському суспільству, однак не тотожна йому. Ш.-Л. Монтеск'є розглядає громадянське суспільство як важливий запобіжник сваволі й диктатури, громадянські і державні закони називає, тим часом, взаємозалежними. Ж.-Ж. Руссо вважає громадянським суспільство, перетворене суспільним договором на державу. Він практично ототожнює громадянське суспільство з державою [2].

Новий підхід щодо «громадянське суспільство — держава» формується шляхом консолідації поглядів стосовно того, що громадянське суспільство має право захищати себе від держави. Як приклад такого розуміння проблеми була праця Т.Пейна «Права людини» (1791—1792 рр.). Ідеолог американської політичної думки Т.Пейн вважав, що людині від природи

притаманне прагнення до громадського життя. Це змушує індивідів будувати свої відносини на принципах солідарності та змагання [1].

Винятковість цієї загальної світової тенденції обґрунтовано висвітлив відомий німецький філософ Еммануїл Кант у праці «Ідея загальної історії у всесвітньо-громадянському плані». Його концептуальні засади формування громадянського суспільства ґрунтуються на свободі кожного громадянина. «Найбільша проблема для людського роду, – наголошує І.Кант, – розв’язати яку його змушує природа, – досягнення загального правового громадянського суспільства» [2, с. 221].

Тлумачення громадянського суспільства як особливої недержавної сфери соціального організму мало широке розповсюдження в Європі завдяки А. де Токвілю. Становлення суспільства та громадянського суспільства Токвіль пов’язував з формуванням общини, що представляє собою інститут, який з’являється раніше держави та незалежно від неї. Громадянське суспільство, на відміну від держави, - це сфера для якої характерні не примус, а добровільний вибір, авторитет моралі, а не влади; але плідотворність їх взаємодії буде при умові, що держава буде демократичною [3].

Отже, виходячи з основних положень філософії громадянського суспільства провідних філософських вчень того часу, можна казати, що, громадянське суспільство – це конкретний спосіб інституалізації демократії та сфера для добровільного об’єднання громадян із метою реалізації їхніх інтересів. Громадянське суспільство – це особливий феномен для публічної сфери, де ті чи інші суб’єкти шляхом активної добровільної діяльності забезпечують реалізацію власних цілей суспільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пейн М. Сообщество как основа социальной политики й социального действия // Взаимосвязь социальной работы й социальной политики. М.: Аспект Пресе, 1997. С. 44-50.
2. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні. К.: Вид-во КНУ ім. Т.Г.Шевченка, 2000. 598 с.
3. Щедрова Г.П. Громадянське суспільство, правова держава і політична свідомість громадян. К.: ВІПОЛ, 1994. 112 с.